

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ՏՆԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Ա. Երևանի հայիս. — Խնայութեան կանոն.
— Հաշուեգիր ծախսոց :

ԻԱՒԱԿԱՆ չէ աղէկ բան ընելը, այլ նոյնը աղէկ կերպով ընելու է, կ'ըսէ ամենուն ձեռքը պտրտող հոգեւորական գիրք մը : Ի՞նչ սկզբունքը թէպէտ ամէն բանի մէջ օգտակար է, բայց տրւած անհանձնարարութեան մէջ ամենայն կերպով հարկաւոր, այնպէս որ առանց անոր տան բարեկարգութիւն չըլլար. որովհետեւ տնական գործողութիւնները պէտք է որ հաստատ կերպով մը ու անընդհատ կարգով մը առաջ երթան : Ի՞նչ ասանկ ըլլալով տանտիրէնը մը ամենէն առջի հարկաւոր բանը իր եկամուտը կամ դրամական կարողութիւնը գիտնալն է. երկրորդը իրեն ժամանակին լաւ կերպով բաժանմունքը՝ որ ամէն բան իր ատենին ըլլայ լըմընայ. և երրորդ դրած կարգերուն ուշադրութիւն ու ճշգրտութիւն : — Իրաւ որ մեր ազգին մէջ դեռ ընդհանուր տարածուած չէ ան եւրոպական սկզբունքը՝ որ տանը ներքին կառավարութիւնը և ծախքը տանտիրէնը ձեռքն է. և աս բանիս համար ալ մասնաւոր ջանք կ'ընեն պզտիկուց վարժեցնելու աղջիկներն թէ հաշիւ բռնելու և թէ տան մանր մունր պիտոյքն հոգալու. բայց այսու ամենայնիւ մեր դնելու ծանօթութիւնները յուսանք որ անօգուտ չեն ըլլար :

Իրեն ելումուտքը գիտնալու համար՝ տանտիրէնը պէտք է գրով ունենայ իրեն վարձքով տուած երկիրներուն, տներուն, խանութներուն և ամենայն տեսակ կալուածոց տեղումները, վարձուորներուն անուններովը, դրուած պայմաններովը, վարձքը հատուցանելու ժամանակը և այլն : Իսկ ելքին կողմանէ որ է իր ծախքը՝ պէտք է ունենայ

ամենայն տեսակ նիւթոց ցուցակը իրենց անուններովը. ինչպէս տան ու ծառայից վարձքը, կահկարասեաց գինն ու նորոգելուն ծախքը, տան հարկաւոր պէտքերը, ինչպէս ուտելիքի, հագնելիքի և ամենայն գործածուելու նիւթերու. անկէց ի զատ պէտք է ունենայ պատահական ծախքերու ցուցակը. ինչպէս լուացքի, ճամբորդութեան, նամակի, օրագրի, գրքերու, տղոց դաստիարակութեան, հիւրընկալութեան, ընծայ տալու, կորսուած կամ կորած բան մը նորոգելու, թեթիւ հիւանդութեանց և կամ անձնական հաճոյից և այլն : Ի՞նչանկ մանրամասն հաշիւ բռնողը շատ տգիտութիւններէ ու գլխի ցաւերէ ազատ կ'ըլլայ. տանը մէջ բան մը պակսածին պէս կ'իմանայ, անհոգ չըլլար պզտի բաներու՝ գիտնալով որ անոնցմէ մեծ չարիք կրնան հետեւիլ. ինչպէս ապակիին մէկը կոտրելէ եղեր. բան մը չէ. բայց անկէց խոնաւութիւնը ու գէշ օդը ներս կը փչէ, հարբուխներու, կուրծքի բռնուիլներու պատճառ կ'ըլլայ, տան կարասիքը կաւրէ կաղտոտէ, ան կորած ապակին կրնայ վար իյնալ ու մէկը մէկալը վիրաւորել, կամ աւելի չար՝ կտորուանքը կերակրի կամ խմելիքի մը մէջ թափիլ, և ուրիշ հաղարումէկ դիպուածներ : Այլ իրեն հնական տնտեսութեան սկզբանց մէջ գեղացի ընտանեաց մը համար կը պատմէ՝ թէ ինչպէս անհոգութեամբ դրոշներնուն բանալի մը չդնելուն համար վերջի խեղճութեան հասեր են. ասոնք իրենց տնակին դուռը փայտի կտորով մը միայն կը փոցեն եղեր. օր մը տան մէջ սնուցած խոզը՝ որոնց բոլոր ունեցածնին ան է եղեր, դրան զարնելը բանալն ու փախչիլը մէկ կ'ընէ. գեղացիներուն էն կ'իյնայ բռնելու, բայց անօգուտ. անկէ զատ կուրծքի ինքուածք մըն ալ կ'ունենայ, որ ետքը փոխադրական ցաւի կը դառնայ. այսպէս պզտի անհոգութիւն մը շատ անգամ մեծամեծ չարեաց պատճառ կ'ըլլայ :

Իայց բաւական չէ իրեն ելումուտքը կարգի դնելը, հապա պէտք է նայիլ որ

տարուէ տարի քիչ մը բան մէկդի դը-
րուի, և մուտքը ելքին գոնէ տասնե-
րորդ մասովը աւելնայ. աս բանս ընե-
լու է մանաւանդ անակնկալ կորուստ-
ներու և ծանր հիւանդութեանց ճար
մը ընելու համար. իսկ անոնք որ շատ
որդւոց տէր են, աւելի պարտք ունին
աս բանս մտածելու, որ իրենց զաւա-
կացը պատշաճ վիճակ մը պատրաստեն,
որովհետեւ աս ալ ծնողաց մեծ պարտ-
քերէն մէկն է. և գիտնալու է որ որչափ
տղաքդ պղտիկուց առատութեամբ ու
ճոխութեամբ վարժած ըլլան, այնչափ
ալ մեծնալուն պղտի բան մը որ պակսի
դժարին կու գայ: Եւ խնայութեան
կանոնը աւելի պէտք է, երբ եկամուտ-
ներդ ամէնն ալ մէկ բանի կամ մէկ տե-
ղոյ վրայ են. որովհետեւ յանկարծա-
կան դիպուած մը կրնայ զանոնք բոլորն
ալ փճացընել. ան ատեն չէ թէ միայն
աւելորդ ծախքերը պիտի մէկ դի դը-
նես, հապա նաև խնայողական ծախքե-
րը, բայց միշտ աս կանոնս ունենալով
որ հարկաւոր բանին անհոգութիւն
չըլլայ: — Իսկ խնայութեամբ աւելցու-
ցած ստակդ անգործ պահելը շատ ֆնաս-
ներ ունի, մէյմը որ քովդ պատրաստ
ստակ ունենալով՝ անհարկաւոր բանե-
լու ալ փափաքդ կու գայ. երկրորդ
կրնայ ալ վտանգի մը հանդիպիլ ան
ստակը. երրորդ ուրիշ ֆնաս ալ չըլլայ՝
բայց շահ մ'ալ չունենար և ինչ որ է
ան կը մնայ: Եւ բանիս համար խոր-
հուրդ կուտամ որ ան աւելցուցած ըս-
տակդ կամ խնայութեան գանձարանը
դնես, և կամ դրամագլխիդ վրայ զար-
նես. ասանկ ընելու է նաև երբ չկար-
ծած գումար մը ձեռքդ կը հասնի կամ
կարգէ դուրս շահ մը ընես, ինչպէս ը-
սենք լոմէ, փիսիս, և այլն: Սմանք
աղէկ սովորութիւն մը ունին, որ ամէն
մէկ տղոց համար զատ զատ մէյմէկ պղտի
դրամագլուխ կը հաստատեն խնայու-
թեան գանձարանին կամ անոր նման
տեղ մը, ու անկէջ եկած շահն ալ միշտ
գլխին կու տան. ասով իրենց որդւոց
օժիտը ինքիւրեն կը հասնի ըստ ժամա-
նակին: Այեւայի ու որդեսէր մայր մը

դեռ շատ կերպեր կրնայ մտածել ինք-
զինքը ու որդիքը երջանիկ ընելու.
ինչպէս մէկ զարդէ մը կամ զուարճու-
թենէ մը ինքզինքը զրկելով:

Սրիշ հարկաւոր խորհուրդ մ'ալ
ունիմ տալու. այսինքն ջանա որ ինչ որ
կառնես մէկէն վճարես, մանաւանդ
նորելուք ու զարդի բաները, որոնք հի-
մա հարկաւոր ու էական բաներու տեղ
սեպուած են՝ ու զմարդ նոր ծախքեր
ընելու կը գրգռեն. վաճառականներն
ալ որպէս զի գնողները աւելի յորդո-
րուին կամօք անվճար առնելու կը թո-
ղուն իրենց ապրանքը: Բայց ասիկայ
շատ գէշ բան է. վասն զի մէյմը ուշ
վճարելու վարժեցար, փորձութիւն-
ներն ալ կը շատնան, աս ան բանը գնե-
լու փափաք կ'ունենաս. գնելը դիւրին
ըլլալուն վճարքը չես մտածեր, ան դին
խանութպանին քովը տեսրակներդ կը
լեցուին, գումարներն կը շատնան, ու
վճարելու ատենն որ կու գայ շատ նե-
ղութիւն կ'ըլլայ քեզի, ու կը զարմանաս
ու կը զայրանաս որ այնչափ դիւրութե-
առած բաներդ, այնչափ սուղի նստեր
են քեզի: Իսկ ընդհակառակն երբոր
առած ատենդ վճարես, տուած ստա-
կիդ յարգը կը ճանչնաս, կրնամ ըսել
թէ գնած բանիդ ալ անշահութիւնը.
անով քու իղձերուդ ալ չափ կը դնես,
ամէն նոր տեսած բանդ չես ուզեր առ-
նել: Եւ թէ որ անպէտ բանի մը ստակ
ալ տաս, տեսնելով որ անով քու տանդ
ու տղոցդ հացը կտրեցիր, կուռի ու
տժգոհութիւններու պատճառ եղար,
ան ատեն խելք կը սորվիս, առջի ըրածդ
երկրորդ անգամ ընելիքիդ իրատ կ'ըլ-
լայ: Այլ յիրաւի որչափ ալ ծանծաղա-
միտ ու զարգասէր ըլլայ մէկը, փուճ
բանի մը համար բուռով ստակ տալու
ատեն սիրտը կը խշխշայ, և կրնամ ըսել
որ թէ մէկէն վճարելու սովորութիւն
ունենար, ըրած ծախքին կէսը չէր ըներ:

() րական ծախքերը պէտք է որ ա-
մէն օր գումար ըլլան, և ամսական հա-
շուէգիրը անցնին. նմանապէս ամէն
ամսուն վերջը պէտք է գումարը անցը-
նել տարեկան հաշուէգրին մէջ, և ել-

քին առջևը պէտք է դնել նաև մուտքին ցուցակը, որպէս զի մէկ աչքով տեսնուի թէ մուտքին ու ելքին մէջ ինչ տարբերութիւն եղեր է. եթէ ելքը աւելցեր է, ըսել է թէ նոյն տարին վընասով ես, անոր համար պէտք է արթնութիւն ու խնայութիւն բանեցնել երկրորդ տարուան մէջ՝ որ գոնէ առջի տարուան բացը ծածկես. իսկ թէ մուտքը աւելի է, խնայողութեան մասը դուրս հանելէն զատ, եթէ բան աւելնայ, պէտք չէ մէկէն նոր ծախքերու ձեռք զարնել կամ ուսմկին ըսածին պէս դուռը մեծցնել. հապա պիտի նայիս թէ այդ տարուան մէջ որչափ անկարծեղի յաջողութիւններ ունեցար, և քանի մը տարի փորձես թէ արդեօք միշտ նոյն յաւելուածը պիտի ըլլայ թէ չէ. աս ալ գիտցիր որ շատ անգամ յաջող տարիէ մը ետքը՝ ձախորդ տարի մը կուգայ. անոր համար պէտք չէ մէկ տարուան յաւելուածին վստահանալով քու առջի կերպդ փոխես, կամ աւելի մեծութիւն ծախել ուզես. գիտցած եղիր որ եկամտէն աւելի ծախելը անանկ մէկ ախտ մըն է որ մարդ շուտով կը բռնուի անկէջ և ուշ կ'ազատի, ու քիչ մը ատենուան զուարճութիւնը՝ երկայն ու անվերջանալի վիշտերու ու կսկիծներու պատճառ կ'ըլլայ:

ԲՆԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՄԱՌՕՏ ԵՐԿՐԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Բ.

ՊԼՏՄՈՒԹԻՒՆԸ մեզի կը ցուցնէ՝ որ չին ատենէն ի վեր իմաստասերները միակերպ դրութիւններ կը հաստատէին աշխարհքիս սկիզբն ու բնութեան երևոյթները մեկնելու համար: Ի՞նչ մէկ մէկու հակառակ դրութիւնները, որ շատ կռիւներու ալ պատճառ եղան, ինչուան մեր դարուս սկիզբը շարունակեցին: Նոյնպէս անամոռի մնացորդներէն՝ որ ցամաք երկրի խաւերուն մէջ

կը գրտնուին, գուշակեր էին իրենք որ երկիրս ի սկզբան լոյծ եղած պիտի ըլլայ, և երկայն ատեն ջրով ծածկած մնացեր է, և թէ երկրիս երեսը մեծ փոփոխութիւններ եղեր է, որուն պատճառ կը դնէին երկրիս առանցքին շեղիլը, որն որ առաջ ծիր խաւարմանին զուգահեռական էր կ'ըսէին:

Իսկ աս տարակոյսներուն պատճառը՝ ոչ այնչափ խնդրոյն դժուարութենէն էր, որչափ նոյն բաներուն վրայ գրողներուն բռնած ճամբէն: Եւ ասն զի ինչուան վերջի ատեններս ալ՝ երկրաբանները փոխանակ երկրիս ներքին կազմութեան վրայ որոշ տեղեկութիւն մը առնելու, և երկրիս վրայ տեսնուած երևոյթները դիտելու, քանի մը երկրորդական ու աղէկ չբնութագրուած դիպուածներու վրայ սկսան նոր նոր դրութիւններ հաստատել, որոնց մէջ երկուք մը չկան որ մէկմէկու հետ բոլորովին նման ըլլան: Եւ ահա բոլորովին ասոնց նման էին երկրաբանաց քուրմերուն վարդապետութիւններն ալ, որոնք որ (Վաղէս և Դիլետոս) Նունաստան բերին, և իրենց դպրոցներուն մէջ կը քարոզէին այլևայլ փոփոխութիւններով, որոնցմէ տարածեցաւ նաև Վարդապ: Իսկ ալ միշտ իրարու դէմ հակաձառութեան մէջ էին, անանկ որ հազիւ թէ դրութիւն մը կը հրատարակուէր, ուրիշ մը անոր դէմ կը կռոււէր ու տեղը կ'անցնէր. աս կարծեաց անմիաբանութենէն երկրաբանութիւնն ալ ծաղրական բան մը դարձաւ, և որոնք որ անոր ետեւէն կ'ըլլային ծանծաղամիտ կը սեպուէին. անանկ որ Վիկերոնի հաւահարցներուն համար ըսածը, ան ատենուան երկրաբանութեւ ալ կը յարմարի. «Չեմ գիտեր, կ'ըսէր ճարտասանը առջիներուն համար, թէ ինչպէս իրարու երեսնայած ատեննին խնտալին չգար»:

Իսկ վերջապէս Պէքընի և Վիուլթընի սքանչելի գիւտերն ամենուն աչքը բացին, և բնական իմաստասիրութեան ոճը բոլորովին փոխեցին. և որոնք որ ինչուան ան ատեն կարծիք հաւրելով գոհ էին, իմացան որ բնութիւնը